

Ekumeeniset metodit

Miksi, miten, mihin?

Metodi tai menetelmä tarkoittaa yksinkertaisimmillaan ”tapaa tehdä”. Ankaramman määritelmän mukaan metodi on harkittu tai järjestelmällinen toimintamalli, joka ohjaa toimintaa. Methodiin sisältyykin ajatus päämäärästä, joka ajatellaan saavutettavan toimimalla jollakin ennalta määritellyllä tavalla.

Ekumeenisilla metodeilla tarkoitetaan niitä erilaisia tapoja, joilla kristilliset kirkot pyrkivät edistämään kristittyjen yhteyttä ja kirkon ykseyttä. Kristillisten kirkkojen välinen yhteistoiminta vilkastui 1800-luvun loppupuolella, ja järjestäytynyt ekumeeninen liike alkoi saada muotoaan 1900-luvun alkupuolella. Jotkut kirkkokunnat, esimerkiksi Anglikaaninen yhteisö, kävi jo 1900-luvun alkupuolella kahdenvälisiä vuoropuheluja esimerkiksi pohjoismaisten luterilaisten kirkkojen kanssa. 1960-luvun puoliväliin asti kansainvälisen ekumeenisen toiminnan pääuoma oli kuitenkin monenkeskeinen, multilateraalinen ekumenia. Katolisen kirkon aktivoituttua ekumeenisessa toiminnassa Vatikanin toisen kirkolliskokouksen jälkeen 1960-luvun loppupuolella ekumeenisia edistysaskeleita on otettu erityisesti kahdenvälisissä vuoropuheluissa. Ekumeenisilla järjestöillä on ollut merkittävä rooli kristittyjen yhteyden edistämisessä.

Globaalilla tasolla tarkasteltuna ekumeeninen toiminta saattaa näyttää pirstaleiselta, jopa sisäisesti ristiriitaiselta. Ekumeenisesta metodista puhutaan yleensä yksikössä, mutta ekumeenisella toiminnalla näyttäisi olevan useita erilaisia päämääriä, toimintamalleja ja taustasyitä. Yhden ekumeenisen menetelmän sijaan olisikin puhuttava ekumeenisista metodeista monikossa.

Ekumeenisten menetelmien laajempaan viitekehystenä on eräänlainen ykseys- tai yhteysdiskurssi. Tarkoiton tällä erilaisia kirkon luonteeseen liittyviä oletuksia, jotka heijastelevat eri aikoina kirkkojen piirissä pinnalla olleita käsityksiä opin, uskon ja teologian luonteesta sekä näiden suhteesta kirkkoon. Ekumeenisissa vuoropuheluissa on innostuneesti kokeiltu ja lopulta siirretty syrjään useita erilaisia lähestymistapoja ja käsitteitä. Voimakkainta ekumeenisten metodien kehittäminen on ollut niin sanotun opillisen ekumenian piirissä. Sitä hallitsee ajatus, että kirkon ykseyden keskeinen ongelma ovat oppia koskevat erimielisyydet. Opillisen ekumenian lisäksi tarkastelen tässä artikkelissa myös muita tapoja, joilla ekumeeniset toimijat ovat tavoitelleet ekumeenista tunnustamista.

Tämän artikkelin tarkoituksena on tarkastella ekumeenisten metodien kehityskaaria 1800-luvul-

ta tähän päivään. Sijoitan ekumeenisten metodien tarkastelun laajempaan ”ekumeenisen tunnustamisen” yhteyteen. Ekumeenisella tunnustamisella tarkoitetaan laveassa mielessä sitä ekumeenisen toiminnan tavoitetta, jonka saavuttaminen merkitsee kristittyjen yhteyden ja kirkon ykseyden toteutumista. Ekumeeninen tunnustaminen ei ole sidottu mihinkään tiettyyn kirkon ykseyden malliin tai ykseyden tavoittelemisen menetelmään. Tarkastelen ensin lyhyesti ekumeenisen tunnustamisen käsitettä. Tämän jälkeen luon katsauksen modernin ekumeenisen liikkeen piirissä ilmenneisiin ekumeenisen toiminnan muotoihin keskittyen erityisesti niin sanotun opillisen ekumenian menetelmiin. Lopuksi esitän joitakin huomioita ekumeenisen toiminnan muodoista ekumeenisen tunnustamisen näkökulmasta.

EKUMEENINEN TUNNUSTAMINEN

”Tunnustaminen” on moniulotteinen ilmiö. Suomen kielen sanalla ”tunnustaa” on useita merkityksiä. Se voi tarkoittaa esimerkiksi tunnustamista, hyväksymistä, arvonantoa tai kunnioittamista. Tunnustamisella on sekä yksilön että yhteisöjen identiteettiin liittyviä ulottuvuuksia. Tunnustamiseen liittyy myös normatiivisen arvioinnin tekemistä sekä erilaisten statusten antamista ja saamista. ”Tunnustamisen” voidaan sanoa liittävän yksilöitä, yhteisöjä ja kokonaisia yhteiskuntia toisiinsa.¹

Ekumeenisesta tunnustamisesta voidaan puhua sekä laajemmassa että suppeammassa mielessä. Laajemmassa mielessä ekumeeninen tunnustaminen viittaa laajaan joukkoon sellaisia tunnustamistekoja, jossa tavalla tai toisella toinen kirkko, toiseen kirkkoon kuuluva yksilö tai toiseen kirkkoon liitetty ilmiö tunnustetaan tai hyväksytään, sitä kunnioitetaan tai sille osoitetaan arvonantoa. Laajasti ymmärrettyinä ekumeeninen tunnustaja tai tunnustettava voivat olla hyvin monenlaisia ja tunnustamistapahtuma on luonteeltaan erilainen riippuen siitä, onko tunnustamisen kohteena esimerkiksi yhteisö, instituutio tai organisaatio, yksilö vai opit ja käytänteet. Ekumeenisen liikkeen sisällä on erilaisia näkemyksiä siitä, minkälainen tunnustaminen on yhteyden ja ykseyden tavoittelun kannalta hyödyllistä tai välttämätöntä.

Laajemman ekumeenisen tunnustamisen erityistapauksena on suppeampi tunnustamistapahtuma. Siinä kirkkoyhteisöt tunnustavat toisensa todellisiksi kirkoiksi tavalla, jolla on kirkon lainsäädäntöä ja käytänteitä muuttavia seurauksia. Suppeassa mielessä tunnustaminen on poliittisluonteinen teko, joka vertautuu esimerkiksi valtioiden tunnustamiseen. Laajemman ja suppeamman tunnustamiskäsitteen välinen suhde on osa ekumeenisen metodologian kysymyksenasettelua. Laajempi ja suppeampi tunnustaminen voidaan nähdä toisistaan irrallisina tai toisiinsa liittyvinä prosesseina. Suppeampi tunnustamiskäsite on käytössä silloin, jos ajatellaan, että ekumeenisella tunnustamisella ajatellaan olevan kirkko-oikeudellista vaikutusta sekä vaikutusta siihen, miten kirkko instituutioon tunnustaa yksilöiden kategorisia statuksia (esim. ”kastettu kristitty” tai ”kirkon jäsen”). Laajemman tunnustamiskäsitteen kautta on puolestaan mahdollista tarkastella niitä monia erilaisia tapoja, joilla kristityt rakentavat yhteyden kokemusta erilaisissa arjen tilanteissa.

Ekumeenista tunnustamista voi lähestyä ainakin kolmesta eri näkökulmasta, jotka valottavat ilmiön toisiinsa liittyviä ulottuvuuksia. Ensimmäinen tunnustamisen näkökulma tarkastelee tunnustajan ja tunnustettavan suhteiden luomaa asiayhteyttä. Tunnustamistapahtuma ilmenee erilaisena riippuen siitä, onko sen osapuolina kaksi yksilöä vai onko tunnustamisessa mukana yhteisöjä, instituutioita tai esimerkiksi arvoja ja uskomuksia. Kysymys vallasta on oleellinen osa tunnustajan ja tunnustettavan suhdetta. Valta liittyy sekä tunnustuksen antamiseen että sen vastaanottamiseen.

Toinen näkökulma tarkastelee tunnustamista ”tunnistamisena”. Tunnistaminen tarkoittaa sellaista mielensisäistä tapahtumaa, jossa jokin havaittu liitetään johonkin jo aikaisemmin tunnettuun. Ekumeenisen tunnustamisen yhteydessä on kysyttävä, onko ”tunnistaminen” luonteeltaan kuvailevaa vai määrittävää. Kuvailevassa tunnustamisessa todetaan jokin jo olemassa oleva seikka, kun taas määrittävässä tunnustamisessa itse tunnustaminen luo määriteltävänä olevan ilmiön. Tunnistaminen liittyy ekumeenisessa toiminnassa eräänlaiseen identiteettipolitiikkaan, jossa tunnustukselliskulttuurisilla

identiteeteillä varustetut ryhmät keskustelevat paitsi koko kristillisen yhteisön myös oman identiteettinsä oikeutuksesta. Tunnustamisen on oltava aitoa, toisin sanoen sen on kuvattava tunnustettavaa kohdetta todenmukaisella tavalla.

Kolmas ekumeenisen tunnustamisen näkökulma tarkastelee vakaumusten ja käytänteiden arvioivaa tunnustamista. Normatiivisuus on keskeinen osa tämänkaltaista tunnustamista mutta myös siinä voidaan erottaa toisistaan toisaalta kuvaileva hyväksyminen tai sietäminen ja toisaalta määrittävä kelpuuttaminen. Tässä kohden ”sietäminen” ymmärretään eräänlaisena heikompana hyväksymisenä, jossa jonkin vakaumuksen tai käytänteen olemassaolo voidaan tunnustaa ilman, että sen ajatellaan varsinaisesti ansaitsevan hyväksyntää. ”Kelpuuttaminen” puolestaan on vahvempaa myönteisen arvioon sisältävää tunnustamista, jossa tunnustamisen kohdetta myös pidetään hyvänä ja tunnustamisen arvoisena. Arvioivan tunnustamisen näkökulmasta keskustellaan siitä, mikä on hyväksyttyä, siedettyä tai torjuttua ja miten vakaumusten ja käytänteiden moninaisuus suhtautuu ekumeenisen työn tavoitteena olevaan ykseyteen.

Ekumeenisella tunnustamisella on hengellinen ulottuvuus, joka sekä motivoi ekumeenista toimintaa että määrittää sen muotoja. Tässä kohden uskonnollisen tunnustamisen voidaan ajatella poikkeavan sekulaarista, poliittisesta tunnustamisesta. Hengellisellä ulottuvuudella tarkoitetaan väljästi uskonnollisten uskomusten joukkoa, joka ei välttämättä tarvitse uskonnollisen diskurssin ulkopuolisia perusteita. Keskeinen on muun muassa uskomus siitä, että ykseys on kirkon uskontunnustuksen mukainen ja välttämätön piirre. Ekumeenisen toiminnan yhtenä teologisena osatekijänä on eräänlainen katumus kirkon hajaannuksesta ja parannuksen tekeminen aikaisemmasta asenteesta tai käyttäytymisestä. Kirkon ykseys ja kristittyjen yhteys ymmärretään paitsi periaatteellisena ja käytännöllisenä myös hengellisenä todellisuutena, jonka edistäminen edellyttää hengellistä itsetutkintaa ja rukousta. Hengellisellä kirkollisen elämän ulottuvuudella on tästä syystä merkittävä rooli ekumeenisessa toiminnassa. Erityisesti kysymys osallisuudesta sakramenteihin jakaa mielipiteitä.²

EKUMEENISEN TOIMINNAN VARHAISVAIHEET: KOLME LÄHESTYMISTAPAA

Ekumeenisen liikkeen taustat ovat 1800-luvun modernisoituvassa ja kaupungistuvassa Euroopassa. Kirkkojen suhde poliittiseen valtaan oli murroksessa, ja kirkot loivat aktiivisesti uutta kristillistä identiteettiä ja uudenlaista suhdetta kehittyviin yhteiskuntiin. Keskeiseksi muodostui uudenlaisen historiatietoisuuden nousu, jonka kautta luotiin niin kansallisia kuin kirkollisia identiteettejä.³ Ekumeenisten metodologioiden keskeiset kysymyksenasettelut juontavat juurensa tähän aatehistorialliseen kontekstiin.

Modernin ekumeenisen liikkeen muotoutumisvaiheen menetelmiä voi yleisellä tasolla kuvata kolmen erilaisen lähestymistavan kautta. Ensimmäisessä korostuu kirkkojen yhteinen (lähetys-) tehtävä, toisessa kristittyjen yhteistyö muuttuvissa yhteiskunnallisissa tilanteissa ja kolmannessa opillisten kysymysten ja kirkollisen järjestyksen rooli kirkollisen yhteyden luomisessa. Lähestymistavat eroavat toisistaan siinä, keiden ajatellaan olevan ekumeenisen työn toimijoita, millä tavalla ekumeenisella tiellä tulisi edetä ja miltä ekumenian lopputulos näyttäisi.

Evankelinen herääminen ja yhteinen missio

Protestanttiset lähetysjärjestöt alkoivat rakentaa yhteistyötä 1800-luvun alkupuoliskolta lähtien. Evankelisen allianssin kaltaisten yhteiseen evankelioimiseen keskittyneiden yhteiskristillisten järjestöjen toiminnan motivaationa oli jaettu kokemus yhteisestä tehtävästä. Evankelisen heräämisen taustalla oli pietistinen, henkilökohtainen kokemus pelastuksesta ja halu viedä Kristusta kaikkeen maailmaan. Lähetysten toimijoilla ei ollut julkilausuttua

1 Hietämäki 2015, 103–120.

2 Liturgisen ja sakramentaalisen elämän jakaminen on noussut keskusteluun erityisesti ortodoksisen kirkon taholta. Hellqvist 2011.

3 Chapman 2014, 2.

ekumeenista tavoitetta, mutta niiden toiminnalla oli merkittäviä ekumeenisia seurauksia. Toiminta perustui yhteenkuuluvaisuuden tunteelle ja jaetulle tavoitteelle. Toiminta ylitti kansalliset ja kirkolliset rajat, koulutettuja lähettejä lähetettiin matkaan eri organisaatioiden kautta ja yhteistyötä harjoitettiin myös lähetyskentillä.⁴

Opillisesti kristilliset järjestöt ovat olleet minimalisteja. Niiden tarkoitus ei ole määrittää opillisilla lausumilla kristillisen yhteisön rajoja vaan antaa esimerkkejä sellaisista uskon sisällöistä, joita pidetään yleisesti totena. Esimerkiksi Evankelisella allianssilla on opillinen perusta (baasis), mutta sitä ei ymmärretä kattavaksi tai edes keskeisten kristillisten totuuksien luetteloksi. Toiminnan subjektina ovat yksiselitteisesti yksittäiset kristityt, jotka omasta henkilökohtaisesta sitoutumisestaan käsin osallistuvat yhteiseen toimintaan.⁵ Evankelisen heräämisen seurauksena kummunneessa ekumeniassa oli enemmän kysymys ”sydänten” kuin ”mielipiteiden” soveltamisesta⁶ sekä käytännöllisestä yhteistyöstä tietyissä tarkasti rajatuissa aiheissa. Yhteisen toiminnan kautta eri tunnustuskuntiin kuuluvien ajateltiin voivan jakaa toistensa kanssa sitä totuutta, jota heidän tunnustuskuntansa edusti.⁷

Edinburghin Maailman lähetyskonferenssi 1910 oli 1800-luvun lähetysyhteistyön eräänlainen kulminaatiopiste, joka monesti mainitaan myös järjestäytyneen ekumeenisen liikkeen alkupisteenä. Maailman lähetyskonferenssin tavoitteena oli edistää länsimaisten kristillisten kansojen lähetystä ei-kristillisille kansoille. Maailmansotien seurauksena ajatus eurooppalaisesta kristillisestä sivilisaatiosta romahti ja eurooppalainen sekularisimi alettiin nähdä yhteisen kristillisen mission kohteena. Samanaikaisesti vielä Edinburghissa yhteiseksi ymmärretty protestanttinen näky sirpaloitui ja protestantismi jakautui ekumeniamyönteiseen yleisprotestantismiin ja ekumeniaan vieroksuvammin suhtautuvaan suuntaukseen, jota voidaan kutsua evankeliseksi protestantismiksi (evangelical protestantism).⁸

Kristillisen elämäntavan ja yhteiskunnan tukeminen

Yhteiskunnalliset muutokset synnyttivät 1800-luvulla useita kansainvälisiä opiskelija- ja nuoriso-

järjestöjä, joiden tavoitteena oli kristillisen maailmankatsomuksen tukeminen ja toteuttaminen muuttuvissa yhteiskunnallisissa tilanteissa. Yhteisen toiminnan perustaksi esimerkiksi NMKY- ja NNKY-liikkeissä muotoutui Raamattuun perustuva usko Kristukseen pelastajana, halu opetuslapsuuteen uskossa ja elämässä sekä tahto yhteiseen ponnistukseen Kristuksen valtakunnan edistämiseen nuorten (miesten ja naisten) keskuudessa.⁹ Ekumeenisten järjestöjen toiminnassa korostui henkilökohtainen usko ja siitä kumpuava sitoutuminen kristillisen elämäntavan tukemiseen muuttuvassa yhteiskunnallisessa tilanteessa.

NMKY-liikkeessä ja myöhemmin sen perustaa seuranneissa järjestöissä tehtiin myös selkeä erotte- lu toisaalta edellä mainitun Kristus-uskon ja opetuslapsuuden ja toisaalta ”mitä tahansa muita vaikkakin tärkeitä asioita” koskevien mielipiteiden välillä. Mielipide-erojen ei haluttu vaikuttavan ”maailmanliiton jäsenten ja yhteistyökumppaneiden harmoniisiin suhteisiin”. NMKY:n baasiksen perusteella sekä erilaiset eettiset ja poliittiset että eri kirkkokuntien tunnustukselliseen omaleimaisuuteen liittyvät kysymykset ymmärrettiin ”mielipiteiksi”, jotka tietoisesti siirrettiin syrjään yhteisen toiminnan tieltä. Kristilliset opiskelija- ja nuorisojärjestöt eivät kuitenkaan olleet toiminnaltaan tai tavoitteiltaan sekulaareja. NMKY-liikkeen perusta, niin sanottu Pariisin baasis, määrittelee työskentelyn tavoitteeksi ”[Kristuksen] valtakunnan edistämisen”. Liike sai merkittäviä vaikutteita sosiaalisen evankeliumin liikkeestä, jossa painotettiin Jumalan valtakunnan toteutumista maan päällä.¹⁰

Yhteinen huoli yhteiskuntien tilasta oli keskeinen motivaatiotekijä myös niin sanotussa Life and Work -liikkeessä, jonka ensimmäinen kansainvälinen kokoontumien järjestettiin 1925. Liikkeen taustalla oli 1800-luvun loppupuolelta noussut kristillinen poliittinen liikehdintä, jonka tavoitteena oli karitatiivisen antamisen sijaan vaikuttaa poliittisin keinoin yhteiskunnan epäoikeudenmukaisiin rakenteisiin. 1900-luvun alkupuolella toiminta alkoi yhä enemmän suuntautua kansojen välisten rauhanomaisten suhteiden tukemiseen. Kristillisen rauhanliikkeen keskeisiä teemoja olivat kirkon ylikansallisen luonteen korostaminen, kristittyjen

kuuliaisuus Jumalan tahdolle sekä oikeudenmukaisen ja kestäväen rauhan aikaansaaminen.¹¹ Siinä missä kristillisten nuorisojärjestöjen toiminnassa korostui yksittäisten kristittyjen asenne ja toiminta, syntyvä Life and Work -liike pyrki olemaan kirkkojen liike. Sen alkuaikojen iskulauseeksi muodostui ”maailma on liian voimakas jakautuneelle kirkolle”.¹²

Life and Work -liikkeen kantavana ajatuksena oli kristittyjen ykseys Jumalalta saatuna lahjana, ykseyden toteutuminen moninaisten kirkkojen välisenä vapaana yhteistyönä sekä ykseyden ilmeneminen yhteisenä elämänä ja julistuksena. Koska kristillinen rauhantyö oli Life and Work -liikkeen keskiössä, liikettä on usein pidetty ei-opillisena. Metodologiselta kannalta tämä on kuitenkin virheellinen arvio. Life and Work -liikkeellä oli sekä selkeä opillinen perusta (Kristuksen risti ykseyden keskiössä) että julkilausuttu käsitys opin luonteesta ja merkityksestä ykseydelle. Perusajatus oli, ettei ykseys seuraa oppilauseلمien (*fides quae creditur*) hyväksymisestä vaan uskon (*fides qua creditur*) yhteydestä. Oppilauseلمat ja tunnustukset nähtiin toissijaisina suhteessa kristittyjä yhdistävään Kristus-uskoon.¹³

Opillista keskustelua ei Life and Work -liikkeessä kuitenkaan pidetty ekumeenisen toiminnan kannalta turhana. Nathan Söderblom, jota pidetään Life and Work -liikkeen keskeisimpänä hahmona, sanoitti liikkeen tarkoituksena olevan ”toistaiseksi panna syrjään oppia ja kirkkojärjestystä käsittelevät kysymykset ja varmistaa, että kirkot voivat elää ja työskennellä yhdessä”.¹⁴ Söderblomin sanoissa heijastuu 1900-luvun alkupuolen yhteiskunnallisen rauhattomuuden lisääntyminen ja halu tukea kirkkojen ja kristittyjen ykseyteen suuntautuvaa tahtotilaa. Life and Work -liikkeen piirissä ajateltiin, että siinä missä oppikysymysten käsittely saattaisi kestää pitkään, kristityt voisivat melko vaivattomasti ryhtyä yhteiseen avustustyöhön. Tätä ajatusta kuvaa Life and Work -liikkeessä usein toistettu lause ”oppi erottaa, palvelu yhdistää”. Yhteisen toiminnan ajateltiin madaltavan yhteistyön kynnyksiä ja häivyttävän ennakkoluuloja ja näin voivan vaikuttaa myönteisesti myös kirkollisten toimijoiden asenteisiin.

Kristillisen uskon ja kristittyjen ykseyden ohella Life and Work -liikkeen taustalla oli ajatus kirkon

oikeudesta ja velvollisuudesta olla läsnä kaikilla elämän alueilla ja arvioida kaikkea sosiaalista ja poliittista elämää evankeliumin näkökulmasta. Kirkon tuli myös tukea oikeusvaltiota ja kehittää ”kristillisen veljeyden, rakkauden, itsekurin ja vastavuoroisen oikeudenmukaisuuden henkeä”.¹⁵

Ekumeenisen tunnustamisen näkökulmasta sekä lähetykseen että yhteiskunnalliseen työhön suuntautuneessa ekumeenisessa toiminnassa painottuu sekä tunnustamistapahtuman yksilöllinen ulottuvuus että kristittyjen yhteyden välillinen merkitys suhteessa sekulaariin yhteiskuntaan. Tunnustamisen yksilöllisessä ulottuvuudessa korostuu yksilöiden (myönteinen) asenne toisia kohtaan ja (myönteiseen) asenteeseen perustuva kyky yhteiseen toimintaan. Tunnustamisen välineellisessä ulottuvuudessa puolestaan painottuu toiminnan vaikuttavuuden kasvattaminen ja yhteisen kristillisen rintaman rakentaminen. Toiminnasta kuitenkin tietoisesti jää puuttumaan vakaumusten ja käytäntöjen arvioiva ulottuvuus. Toimintaan osallistuneiden yksilöiden kristillisuus otetaan annettuna eikä osallistumisen suurimpana ehtona ole yksilön oma halu. Vakaumusten ja käytäntöjen arviointi nousee keskeiseen asemaan kolmannessa, oppia ja kirkkojärjestystä painottaneessa suuntauksessa.

4 1800-luvun alkupuolen lähetys oli ekumeenista myös protestantismien ulkopuolelle. Monet järjestöt hakeutuivat yhteistyöhön ortodoksisten kirkkojen sekä katolisen kirkon kanssa. Rouse et al. 1994, 312–313.

5 Bebbington et al. 2006; Rouse et al. 1994, ks. myös Evangelical Alliance 1846.

6 Rouse et al. 1994.

7 Tämä painotus juontaa juurensa Kristilliseen ylioppilasliikkeeseen. Stanley 2009, 320–321.

8 Stanley 2009.

9 YMCA 1855.

10 YMCA 1855.

11 Nathan Söderblomin vetoamus kirkonjohtajille 1914 on luettavissa kokonaan teoksessa Jonson 2016, 214; ks. myös Rouse et al. 1994.

12 Ks. Message 1997.

13 Message 1997.

14 Message 1997, kappale 2.

15 Tomkins 1994, 527–528.

Oppi, kirkkojärjestys ja tunnustus

Oppia, kirkkojärjestystä ja tunnustusta painottavassa ekumeenisessa työskentelyssä kirkollisen yhteyden edellytyksenä pidetään riittävää yhteisymmärrystä opista ja/tai tunnustuksesta. Opillisen ekumenian muodot keskittyvät vuoropuheluun ja opillisten näkemysten muotoilemiseen. Tavoitteena on ollut pukea sanoiksi sitä, mitä on olla kristitty ja mitä on olla kirkko. Tässä ekumeenisen toiminnan mallissa toimijoina ovat kirkot ja opillista vuoropuhelua käydään kirkon ja opin luonteesta sekä yksittäisten opinkohtien suhteesta kirkon ykseyteen.¹⁶

Modernin ekumeenisen liikkeen piirissä käydyn opillisen vuoropuhelun taustat ovat 1800-luvulla, erityisesti Anglikaanisen kirkkoyhteisön piirissä tapahtuneessa ekumeenisessa heräämisessä.¹⁷ Englannin kirkon ekumeeninen orientaatio suuntautui ensisijaisesti kohti katolista kirkkoa. Ekumeenisen toiminnan tavoitteena oli paluu varhaisen kirkon ykseyteen ja sitä kautta palaaminen yhteyteen katolisen kirkon kanssa.¹⁸

Anglikaaninen yhteisö muotoili jo hyvin varhaisessa vaiheessa 1800-luvun loppupuolella ekumeenisen ohjelman, joka suuntaa opillisen ekumenian menetelmiä. Keskeisenä ajatuksena tässä niin kutsutussa Chicago-Lambethin nelikulmiossa (Chicago-Lambeth Quadrilateral) on ajatus jaetuista ”ykseyden periaatteista”, joihin sitoutumalla kirkot voivat palata keskinäiseen yhteyteen. Ykseyden periaatteet ovat kristillisen uskon ja järjestyksen sisältö, jonka Kristus ja hänen apostolinsa ovat ikään kuin tallettaneet kirkolle säilytettäväksi aikojen loppuun asti.¹⁹ Ekumeenisen vuoropuhelun keskiössä ovat Raamatun kirjat, uskontunnukset, sakramentit ja kaitsentavirka, joiden kautta ensimmäisten kirkolliskokousten aikana läsnä ollut uskon riittävä ja välttämätön opillinen sisältö on saatavilla. Erityisesti varhaisvaiheen vuorovaikutusta anglikaanien ja katolisen välillä leimasi usko siihen, että opinkappaleiden riittävän kattava ja selkeä esittäminen paljastaisi tarkasteltavana olevan asian ytimen ja sitä kautta tulkinnallisten erojen merkityksettömyyden.²⁰

Ekumeenisen tunnustamisen näkökulmasta anglikaanisen kirkkoyhteisön lähestymistapaa verratessa toisaalta opin korostuminen, toisaalta erään-

lainen opillinen minimalismi. Opin tarkastelussa keskitytään sekä kuvaamaan toista todenmukaisesti että arviomaan uskomusten ja käytänteiden hyväksyttävyyttä. Anglikaaninen lähestymistapa näyttää sietävän melko paljon opillista moninaisuutta ja pitävän opin muotoiluja toisarvoisena.²¹

1800-luvun loppupuolelta lähtien kysymys kirkon luonteesta nousi keskeiseksi myös monien protestanttisten kirkkoperheiden piirissä. Presbyteriset kirkot, metodistikirkot, vanhakatoliset kirkot, kongregationalistiset yhteisöt sekä baptistit alkoivat järjestäytyä tunnustuskunnittain jaetun tunnustuksen tai yhteisen kirkollisen eetoksen ympärille. Reformoitujen kirkkojen piirissä syntyi jo varhain ajatus reformoitujen tunnustuskirjojen tarkastelemisesta ja sen seurauksena yhteisen opillisen lausuman muotoilemisesta. Yleisellä tasolla näyttää siltä, että kirkkoperheiden sisäisissä yhdistymisprosesseissa ei lähtökohtaisesti ollut niinkään kysymys kirkollisen ykseyden tavoittelusta kuin yhteisen identiteetin rakentamisesta ja käytännön yhteistyön mahdollistamisesta.²² Kysymys tunnustuskunta-identiteetistä ja tunnustuskirjojen merkityksestä nousi myöhemmin keskeiseksi ekumeenisen työn kysymykseksi. Eri protestanttisia tunnustuskuntia edustavien globaalien kirkkoyhteisöjen syntyä voi pitää eräänlaisena identiteettipolitiikan varhaisvaiheena, joka keskittyy ensisijaisesti identiteettien rakentamiseen tai selkeyttämiseen. Vasta monenkeskeisen ekumeenisen toiminnan seurauksena kirkot alkoivat yhdessä keskustella erilaisten kirkollisten identiteettien merkityksestä ja oikeutuksesta.

Uskoon ja kirkkojärjestykseen liittyvät kysymykset nousivat monenkeskeisen vuoropuhelun agendalle 1900-luvun alkupuolella. Monenkeskeisen vuoropuhelun areenaksi muodostui uskoa ja kirkkojärjestystä (Faith and Order) käsittelevien maailmankonferenssien sarja, joka alkoi 1927. Vuoropuhelun tavoitteeksi muotoutui keskustelu kristittyjen välisistä eroavaisuuksista ja yksimielisyydestä sekä myöhemmässä vaiheessa sen tarkastelu, miten eri kirkot kuvaavat uskoa opin kautta.²³ Kristittyjen yhteys käsitteellistettiin ensisijaisesti kirkko-opillisena kysymyksenä.²⁴ Keskeisimpinä kysymyksinä olivat: missä määrin kirkon yhdistyminen edellyttää ykseyttä uskossa, tuleeko yhteinen usko voida

lausua yhteisellä uskontunnustuksella (*credo*) sekä miten uskontunnustukseen sekä tunnustuskirjoihin (*confessio*) tulisi suhtautua.

Opillisen ekumenian menetelmät pysyivät pitkään vakiintumattomina, mutta ekumenian päämääräksi muotoutui jo varhain ”ykseys” tai ”näkyvä ykseys”.²⁵ Menetelmien kehittymiseen vaikuttivat merkittäväällä tavalla sekä monenkeskeisen ekumeenisen työskentelyn vakiintuminen osaksi Kirkkojen maailmanneuvoston (1948) toimintaa että katolisen kirkon ekumeenisen työskentelyn aktivoituminen Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen (1963–1965) jälkeen.

Katolisen kirkon ekumeenisen toiminnan perusteet on esitelty Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen ykseysdekreetissä (*Unitatis redintegratio*). Ykseysdekreetin linjaukset muuttivat merkittäväällä tavalla katolisen kirkon suhtautumista muihin kristillisiin kirkkoihin ja yhteisöihin. Siinä missä Vatikaanin kirkolliskokousta edeltäneessä katolisessa kirkossa ei tunnustettu ei-katolisten kristittyjen kristillisyyttä, sekä *Unitatis redintegratio* että kirkko-oppia käsittelevä *Lumen gentium* toteavat kirkollisen yhteyden ulottuvan, vaikkakin epätäydellisellä tavalla, katolisen kirkon ulkopuolelle.²⁶ Ykseysdekreetti mahdollisti ja jopa edellytti katolilaisia kristittyjä ekumeeniseen aktiivisuuteen. Katolisen kirkon kasvaneen ekumeenisen aktiivisuuden kautta ykseysdekreetti vaikutti osaltaan myös siihen, millaiseksi opillisen ekumenian menetelmät muotoutuivat.

Unitatis redintegratio painottaa ekumeenisen toiminnan taustalla olevaa oikeanlaista asennetta ei-katolisia kristittyjä kohtaan. Kristukseen uskovia ihmisiä, jotka ovat syntyneet katolisesta kirkosta erillään olevien yhteisöjen piiriin, ei tule pitää syyppinä yhteisöjen jakautumiseen, ja heitä tulee kohdella arvostavasti ja rakastavasti. Dekreetti toteaa: ”Ne, jotka uskovat Kristukseen ja ovat saaneet pätevän kasteen, ovat näet tietyllä tavalla yhteydessä katoliseen Kirkkoon, vaikkakaan tämä yhteys ei ole täydellistä.”²⁷ Katolisen kirkon lähestymistavassa erotetaan toisaalta yksilöt ja heidän statuksensa kristittyinä, toisaalta kristilliset yhteisöt. Vaikka yksittäiset kristityt voidaan Kristukseen uskovina tunnustaa kristillisten yhteisöjen jäseninä, ei ka-

tolinen kirkko tunnusta näitä yhteisöjä todellisina kirkkoina. Kristityiksi tunnustetut yksilöt eivät siis katolisesta näkökulmasta elä todellisesti kirkon yhteydessä. Katolisen kirkon kahdenvälisissä vuoropuheluissa onkin painottunut kysymys kirkon luonteesta ja niistä edellytyksistä, joilla katolinen kirkko voisi tunnustaa paitsi yksittäiset kristityt myös kokonaiset kristittyjen yhteisöt. Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen jälkeen myös monenkes-

16 Käytännön tasolla oppia ja kirkkojärjestystä tarkasteleva toiminta on eronnut kahdesta edellisestä toimintamallista siinä, että opillisiin vuoropuheluihin osallistuu erikseen valikoitu joukko kirkon opin asiantuntijoita. Opillisen ekumenian toimijoita ovat pitkään olleet kirkon hierarkiaa edustavat papit ja miehet.

17 Rouse et al. 1994.

18 ”Jaamme ajatuksen siitä, että kristittyjen ykseys on mahdollista vain, jos kaikki kristilliset yhteisöt palaavat niihin ykseyden periaatteisiin, joita jakamaton katolinen kirkko edusti varhaisina vuosinaan”; Chicago-Lambeth Quadrilateral 1886. Käännös tekijän.

19 Tähän tallettamiseen kuuluu neljä osaa, joita Chicago-Lambethin nelikulmio pitää luovuttamattomina kirkon ykseyden palauttamiselle. Näitä ovat ajatus siitä, että (1) Vanha ja Uusi testamentti sisältävät kaiken pelastuksen kannalta tarpeellisen, että (2) Nikean uskontunnustus on riittävä kristillisen uskon lausuma, että (3) Kristus on asettanut kaksi sakramenttia ja että (4) kirkolla on historiallinen piispuus, jota toteutetaan paikallisesti sovelletuna.

20 Chapman 2014, 106.

21 Ennen Vatikaanin ensimmäistä kirkolliskokousta (1870) erityisesti Oxfordin liikkeen piirissä esitettiin, ettei virallinen anglikanismi juurikaan eroa virallisesta katolisuudesta. Vatikaanin ensimmäisen kirkolliskokouksen julistus paavin erehtymättömyydestä sekä paavi Leo XII:n linjaus anglikaanisen viran pätemättömyydestä (*Apostolicae curae*, 1896) loivat kuitenkin merkittävän esteen anglikaanien ja katolisen kirkon suhteelle. Rouse et al. 1994.

22 Opillisista kysymyksistä keskusteleminen oli rajattu muun muassa presbyteerien ja metodistien konferenssien ulkopuolelle. 1900-luvulla tapaamiset aloittaneen Baptistien maailmankonferenssin tavoitteena sen sijaan oli alusta alkaen baptistien keskinäisen ykseyden ja yhteyden edistäminen ja ilmentäminen. Rouse et al. 1994.

23 Rouse et al. 1994.

24 Rouse et al. 1994. Opin ja kirkkojärjestyksen käsittelytapa ei ollut puhtaasti teoreettinen, sillä listalla oli myös ”lähetykseen ja muihin kirkon hallinnollisiin toimiin liittyviä käytännön kysymyksiä”. Rouse et al. 1994.

25 Bell 1955, 179.

26 Tomkins 1994, 693; *Unitatis redintegratio* 2013, kappale 3; *Lumen gentium*, kappale 15.

27 *Unitatis redintegratio* 2013, kappale 3.

keisen ekumenian piirissä on tarkasteltu kristittyjen yhteisön (*communio* tai *koinonia*) luonnetta.

OPILLISEN EKUMENIAN MENETELMÄT

Vuoropuhelu ja asenne

Opillista ekumeniaa tarkastellaan usein käsitteellisenä oppilauseiden vertailuna ja arviointina. Opillisen ekumenian keskeinen menetelmä on kuitenkin vuoropuhelu, jossa osapuolina ovat ihmiset, eivät käsitteet. Käsitteellisen tason työskentely tapahtuu laajemmassa, ihmisten ja yhteisöjen vuorovaikutteisessa, sosiaalisessa viitekehyksessä. Ekumeenisen tunnustamisen näkökulmasta tarkasteltuna opillinen ekumenia asettuu osaksi laajempaa kokonaisuutta, jonka merkittävänä tekijöinä ovat vuoropuhelua käyvien yksilöiden asenteet ja yhteisöjen toimintatavat.

Asenteiden ja toimintatapojen merkitys korostuu esimerkiksi puhuttaessa hengellisestä ekumeniasta ja ekumeenisesta vieraanvaraisuudesta. Erityisesti katolisen kirkon ekumeenisessa teologiassa on korostettu ekumenian olevan pohjimmiltaan hengellistä toimintaa, jonka Pyhä Henki saa aikaan. Pyhä Henki havahduttaa kristityt huomaamaan kirkon jakautuneisuuden ja kaipaamaan kristittyjen yhteyttä. Hengellisen ekumenian näkökulmasta ekumeeninen toiminta on Pyhän Hengen työtä, johon kuuluvat kääntymyksen tekeminen ja uudistuminen.²⁸ Ekumeeninen vieraanvaraisuus puolestaan tarkoittaa yleisellä tasolla sellaista toisen perustavaa laatua olevaa tunnustamista, jossa hänet hyväksytään vuoropuhelun osapuoleksi tai osalliseksi johonkin toimintaan. Vieraanvaraisuuden teot ylläpitävät vuoropuhelua, jonka kautta kumpikin voi oppia sekä toisistaan että toisten itseä koskevista käsityksistä. Avoin, vieraanvarainen asenne auttaa pidättäytymään yksinkertaistavista toista koskevista arvostelmista ja elämään jatkuvasti avoimena uuden oppimiselle.²⁹

Ekumeenisen toiminnan taustalla olevia asenteita painotetaan erityisesti lähestymistavassa, jota kutsutaan reseptiiviseksi tai vastaanottavaksi ekumeniaksi. Reseptiivisessä ekumeniassa ekumeeniset kumppanit pyrkivät suhtautumaan toisiinsa eräänlaisena ”esimerkillisenä toisena”. Toista ei pyritä

opettamaan omille tavoille vaan tältä pyritään päinvastoin oppimaan jotain uutta. Reseptiivisen ekumenian perusajatuksena on luopua itseriittoisuudesta ja antautua vastaanottamaan erilaisia uskonnollisia hyveitä oman itsen ulkopuolelta.³⁰

Tunnustamisteorioiden näkökulmasta asenteilla on olennainen rooli tunnustamistapahtumassa. Voidaan jopa väittää, ettei todellista tunnustamista tapahdu ilman aitoa tunnustamisen asennetta.³¹ Kysymys ekumeenisesta asenteesta ja sen rakentumisesta on siksi keskeinen ekumeenisen toiminnan menetelmille. Erityisesti viimeaikaisissa ekumeenisissa julkaisuissa on painotettu ”vastakkainasettelun asenteen” väistymistä ”yhteyden asenteen” tieltä.³²

Vuoropuhelun tavoite

Opillisen ekumenian perusoletuksena on, että uskonnollisia uskomuksia käsittelevä vuoropuhelu edistää kristittyjen yhteyttä ja kirkon ykseyttä. Näkemykset kuitenkin eroavat siinä, miten opillisen vuoropuhelun ajatellaan suhteutuvan ekumeenisen toiminnan lopulliseen tavoitteeseen, ja siinä, miten ekumeenisen toiminnan tavoite ymmärretään.

Yleisellä tasolla ajatellaan, että vuoropuhelun kautta kristityt voivat oppia paremmin tuntemaan toisiin kirkkoihin kuuluvia kristittyjä sekä kirkastaa käsitystään omasta kristillisestä identiteetistä. Vuorovaikutuksessa oleminen itsessään edesauttaa ekumeenisen asenteen syntymistä ja luo ekumeenista tahtotilaa. Tämän lisäksi vuoropuheluun osallistujat voivat oikaista virheellisiä käsityksiään ja oppia tuntemaan toinen toisensa paremmin. Ekumeenisen tunnustamisen näkökulmasta vuoropuheluun antautuminen ja toisen hyväksyminen keskustelukumppaniksi on jo eräänlainen perustavaa laatua oleva tunnustamisteko.³³

Toisista oppimisen ja väärinkäsitysten purkamisen keskeisenä ekumeenisena menetelmänä on modernin ekumeenisen liikkeen alusta lähtien käytetty niin sanottua vertailevaa eli komparatiivista menetelmää. Vertailevan menetelmän tavoitteena on esitellä vuoropuheluun osallistuvien kirkkojen opillisia näkemyksiä, vertailla niitä keskenään ja vertailun perusteella tunnistaa, missä kohdin kirkkojen opit eroavat ja missä ne ovat yhteneviä. Vertaileva menetelmä oli keskeisin Faith and Order -liikkeen

työskentelymenetelmä sen ensimmäisinä vuosikymmeninä. Vertailevan menetelmän avulla vuoropuheluun osallistujat voivat terävöittää käsitystään toistensa opillisista näkökulmista ja oikaista mahdollisia virheellisiä käsityksiään.³⁴ Ekumeenisen tunnustamisen näkökulmasta vertaileva menetelmä palvelee tunnustamiseen sisältyvää tunnustamista. Se auttaa muodostamaan oikean kuvan tunnustamisen kohteesta.

Vertaileva menetelmä kuuluu myös myöhemmän opillisen ekumenian välineistöön. Esimerkiksi Kirkkojen maailmanneuvoston uusin kirkkopillinen dokumentti *Kirkko: yhteistä näkyä kohti* rakentuu suurimmaksi osaksi vertailevan lähestymistavan varaan. Vertaileva menetelmä on paljon käytetty ja monilta osin hyödyllinen. Ainoana ekumenian menetelmänä se olisi kuitenkin riittämätön. Vertailun avulla ei pystytä erottelemaan toisistaan yhteisymmärrystä ja oikein ymmärtämistä. Pelkässä vertailussa pitäytyminen johtaa yksioikoisesti painottamaan yksimielisyyttä ja pitämään erimielisyyttä ykseydelle vieraana. Pelkän vertailun lisäksi tarvitaan mahdollisuus arvioida esiteltyjä näkökantojen ja niiden yhteneväisyyksien ja erojen merkityksiä.³⁵

Miten paljon (opillista) ykseyttä?

Kirkon ykseyden tavoittelun kannalta yksi merkittävimmistä kysymyksistä on, missä määrin kirkollinen ykseys edellyttää opillista yksimielisyyttä. Yleisesti ajatellaan, että jonkinlainen opillinen yksimielisyys on ainakin yksi kirkollisen ykseyden taustatekijä.³⁶ Lähestymistavat eroavat kuitenkin toisistaan siinä, miten paljon ja minkä tyyppistä yksimielisyyttä kirkkojen ykseyden katsotaan edellyttävän. Jotkut ajattelevat, että kirkkojen ykseyteen riittää yksimielisyys joissakin keskeisissä opinkohdissa, kuten esimerkiksi vanhurskauttamisopissa. Toiset taas ajattelevat, että eroavaisuuksien taustalla, ikään kuin niitä kannattelemassa, tulisi olla jokin perustavaa laatua oleva yksimielisyys.³⁷ Ekumeenisissa vuoropuheluissa ei kuitenkaan ole löytynyt yhtä, kaikkien hyväksymää tapaa käsitellä yhteneväisyyksien ja eroavaisuuksien suhdetta. Karkeasti tarkasteltuna opillisen ekumenian lähestymistavat näyttävät jakautuvan tässä kysymyksessä kahteen.

Ensinnäkin on lähestymistapoja, jotka eri tavoin painottavat vuoropuhelua käyvien kirkkojen yhteneväisyyttä tai samuutta. Yhteneväisyyden painotus voi ilmetä esimerkiksi ekumenian motivaation, ekumeenisen toiminnan toteuttamisen tai ekumenian tavoitteen kuvaamisessa. Tätä lähestymistapaa voidaan kutsua yhteneväisyyksien ekumeniaksi. Yhteneväisyyksien ekumenian tunnuspiirteenä on lähtökohtaisen kielteinen suhtautuminen eroavaisuuksiin. Tässä lähestymistavassa eroista pyritään mahdollisuuksien mukaan pääsemään eroon ja jäljelle jääneet eroavaisuudet pyritään osoittamaan merkityksettömiksi.³⁸

Toiseksi on lähestymistapoja, joissa moninaisuuden katsotaan olevan osa kristittyjen yhteyttä. Näitä lähestymistapoja yhdistää arvioiva ja hermeneuttinen ote. Eroavaisuuksien ajatellaan ainakin jossain määrin olevan seurausta erilaisista tulkin-

28 Kasper 2009, 3; Gros et al. 1998, 117.

29 Conway 2009, 9. Vieraanvaraisuus tässä yleisessä, asenteeseen viittaavassa merkityksessä tulee erottaa esimerkiksi ehtoollisvieraanvaraisuudesta. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan ehtoolliselle päästämistä tilanteessa, jossa kirkkojen välillä ei vielä ole ehtoollisyhteyttä. Vieraanvaraisuuden asenne ei välttämättä edellytä poikkeuksellisia tekoja.

30 Kelly 2011, 3; Murray (ed.) 2008.

31 Ikäheimo & Laitinen 2004, 323–324.

32 Ks. esim. *Vastakkainasettelusta yhteyteen* 2013.

33 Heller 2014, 262, 265, 268, 270.

34 Gros et al. 1998, 119.

35 Edmund Schlink toi esiin komparatiivisen menetelmän riittämättömyyden jo Faith and Order -liikkeen maailmankonferenssissa 1952. Komparatiiviseen menetelmään pitäytyminen oli Schlinkin mukaan keskeisin opillisen ekumenian kriisitekijä. Ks. esim. Pullach Report 2004; Simonson 1972, 70. Viimeaikaisessa ekumeenisessa ekklesiologiassa vertailevaan lähestymistapaan itseensä on sisällytetty normatiivinen, arvioiva ulottuvuus. Ks. esim. Haight 2008.

36 Birmelé & Meyer 1992, 13.

37 Tässä yhteydessä käytetään usein käsitettä ”peruskonsensus”, jolla voidaan tarkoittaa joko ykseyteen riittävää yksimielisyyttä tai sellaista tulkinallista näkökulmaa, joka selittää opillisten näkökantojen yhteneväisyyttä. Ks. Burgess 199, 14.

38 Tätä lähestymistapaa kutsutaan kirjallisuudessa joskus ”konsensussekumeniaksi”. Nimitys on osittain harhaanjohtava ja perustuu yhdenmukaisuutta korostavalle tulkinallalle konsensuksen käsitteestä. Ks. Hietämäki 2010.

nallisista horisonteista ja eroavaisuuksien merkitystä arvioidaan suhteessa yhteisesti tunnustettuihin kriteereihin. Tulkintahorisontteja painottavaa lähestymistapaa nimitetään kirjallisuudessa usein ”moninaisuuden hermeneutiikaksi”.³⁹ Ekumeenisissa vuoropuheluissa on etsitty erilaisia tapoja erottaa toisistaan yksimielisyyttä vaativat opit niistä opeista, joissa moninaisuus voidaan hyväksyä. Ehdotettuja erotteluja ovat muun muassa opin keskiön erottaminen kehällisemmästä, oppisisällön erottaminen opin sanallisesta muotoilusta ja kirkon olemuksen kannalta oleellisen erottaminen kirkon elämälle hyödyllisestä opista.⁴⁰

Yksi varhaisimmista ekumeenisten vuoropuheluiden hermeneuttisista menetelmistä on niin sanottu kristologinen menetelmä, jossa eri kirkkojen opillisia muotoiluja suhteutetaan yhteiseen kristologiseen perustaan. Kristologisen menetelmän ajatuksena on, että kiinnittymällä yhteiseen Kristus-uskoon kirkot voivat kehittää sellaisia Raamatun ja historian tutkimuksen lähestymistapoja, jotka auttavat kirkkoja muotoilemaan autenttista Kristus-uskoa toistamatta poleemista historiaa.⁴¹ Kristologisen menetelmän eräänlaisina sovelluksina voidaan pitää lähestymistapoja, joissa tulkinnan keskiöön nostetaan jokin Kristus-uskon keskeinen ulottuvuus, vaikkapa evankeliumin viesti tai vanhurskauttamisoppi. Esimerkiksi Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön taustalla oleva Leuenbergin konkordia perustuu ajatukseen, jossa yhteinen käsitys evankeliumin sisällöstä ohjaa kirkkoja kohti yhteistä opillista kielenkäyttöä. Kirkollinen yhteys perustuu juuri yhteiseen ymmärrykseen evankeliumin sisällöstä. Katolisen kirkon ja luterilaisten kirkkojen yhdessä antama *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista* pyrkii puolestaan osoittamaan, kuinka luterilaisilla ja katolilaisilla on yhteinen käsitys vanhurskauttamisopin perusteista ja kuinka jäljellä olevia eroavaisuuksia painotuksissa ja kielellisissä muotoiluissa voidaan yhteisen näkemyksen valossa pitää hyväksyttävänä.⁴²

Hermeneuttisille lähestymistavoille on tyypillistä, että vuoropuhelussa olevat kirkot pyrkivät löytämään riittävän yhteisymmärryksen opinmuodostuksen kannalta keskeisistä auktoriteeteista. Ekumeenisissa vuoropuheluissa onkin käsitelty pal-

jon muun muassa Raamatun auktoriteettia, kirkon traditiota ja kysymystä kirkon opetus- ja kaitsentavirrasta. Keskustelu kirkon auktoriteeteista on ankuroinut opillisia vuoropuheluita kirkon elämään. Kysymykset siitä, miten kaitsentavirkaa tai kirkon virkaa ylipäätään toteutetaan tai mihin auktoriteetteihin kirkon opillisessa keskustelussa vedotaan, liittyvät konkreettisella tavalla kirkon organisoitumiseen ja kirkon arkeen. Ekumeenisen diskurssissa tämä näkyy siirtymänä ykseyspuheesta yhteyspuheeseen. Siinä missä aikaisemmin keskustelun painopiste oli kirkon (näkyvän) ykseyden kannalta riittävässä yksimielisyydessä, nykykeskustelussa nousevat enemmän esiin kysymykset siitä, miten kristityt voivat olla osa samaa yhteisöä (*koinonia*). Yhteyspuheessa kysymys riittävästä opillisesta yksimielisyydestä asettuu uuteen viitekehykseen. Yksimielisyyden riittävyuden yhdeksi kriteeriksi tulee se, mahdollistaako saavutettu yksimielisyys elämissen osana samaa kristittyjen yhteisöä.

TAVOITE: YKSEYDEN IDEASTA TUNNUSTAVAKSI YHTEISÖKSI

Eri ekumeeniset toimijat, kuten Kirkkojen maailmanneuvosto sekä kahdenväliset dialogit, ovat muotoilleet niin sanottuja ykseysmalleja kuvaamaan sitä, mitä ekumenian tavoittelemalla ”näkyvällä ykseydellä” tarkoitetaan. Ekumeenisen liikkeen piirissä esitellyt ykseysmallit eivät ole toisiaan poissulkevia ja ne palvelevat erilaisia tarkoituksia. Ehdotettuja malleja ovat muun muassa käytännön yhteistyötä painottava allianssimalli, kirkollista tunnustamista edellyttävä ehtoollisyhteyttä korostava malli, organisaatorajat häivyttävä organisen ykseyden malli, yhteistä päätöksentekoa painottava konsiliaarinen malli sekä yhteyden ja moninaisuuden suhdetta tarkasteleva sovitetun erilaisuuden malli.⁴³

Ekumeenisen teologian kannalta ykseysmalleja merkittävämpää on ollut 1980-luvun loppupuolella alkanut kiinnostus tarkastella kirkon yhteisöluonnetta communion tai koinonian käsitteen kautta. Näiden käsitteiden myötä ekumeenisissa vuoropuheluissa on alettu entistä enemmän painottaa yhteisön välisiä suhteita ja osallisuutta samasta yhteisöstä. Koinonian avulla voidaan puhua jo le-

massa olevasta kristittyjen yhteydestä, vaikka kaikki yhteyden muodot eivät vielä toteutuisi.⁴⁴

Ekumeenisen teologian kannalta koinonia-lähestymistapa on ollut erityisen hedelmällinen myös siksi, että se mahdollistaa yhtä aikaa sekä puheen syvästä yhteydestä että yksilöiden ja yhteisöjen erillisyydestä. Koinonia-kielenkäyttö liittyy kirkkoyhteisön Kolminaisuuden persoonien yhteisöön tavalla, joka korostaa Kolminaisuuden ensisijaisuutta, Kolminaisuuden persoonien toimintaa ja pelastavaa Jumala-yhteyttä.

Koinonian käsite luo teologista pohjaa ekumeeniselle tunnustamiselle. Ekumeeninen tunnustaminen on institutionaalisesti välittynyt persoonien välinen tapahtuma, joka sitoo yksilöitä osaksi yhteisöä.

Yhteisöllisyyden korostamisen kautta erilaiset kirkkoyhteisön tunnusmerkit ovat nousseet ekumeenisten vuoropuheluiden agendalle uudella tavalla. Esimerkiksi anglikaanien ja luterilaisten välisissä vuoropuheluissa kaitsentaviran merkitystä tarkastellaan juuri kirkkoyhteisön näkökulmasta. Meissenin sopimuksessa puhutaan ”yhteisön siteistä”, joiden avulla kirkko voi eri tilanteissa pysyä apostolisessa uskossa. Näihin siteisiin kuuluvat muun muassa kaste, ehtoollinen, kaitsentavirka sekä ”muuta yhteisön siteitä”.⁴⁵ Kirkkojen muodostaman yhteisön yhteisymmärrys liittyy oleellisella tavalla siihen, kuinka paljon moninaisuutta yhteisö kestää.⁴⁶ Kirkkoyhteisön tulee toisin sanoen olla ”tunnistettava”.⁴⁷

Aivan viime vuosina myös kasteen ekumeenisesta merkityksestä on alettu keskustella uudelleen.⁴⁸ Kastettuna oleminen on yhteisöllinen status, jonka merkitys liittyy syvästi yksilön persoonaan. Viimeaikaisessa keskustelussa on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota kasteen tunnustamisen seurauksiin. Mitä yhteisöllistä merkitystä on sillä, että tunnustamme jonkin yksilön kastetuksi kristityksi? Mitä ekumeenisia seurauksia on sillä, että ajattelemme jokaisen kastetun olevan erityisellä tavalla Jumalan omakseen tunnustama?⁴⁹

Monia perinteitä ja kulttuuripiirteitä sisäänsä sulkevana yhteisönä kirkko näyttää olevan jonkinlaisen jatkuvan tunnustamisen tilassa. Kirkkoyhteisön sisällä eri tunnustuskunnat tai kirkolliset

perinteet hakevat tunnustusta omalle kristilliselle ilmaisutavalleen. Tätä jatkuvaa tunnustamisen tilaa voidaan tarkastella eräänlaisena kristillisyyksien identiteettipolitiikkana. Identiteettipolitiikan ytimessä on ajatus, että identiteetit eivät synny itseriittoisesti vaan ne saadaan yhteisöllisen tunnustamisen kautta. Identiteettipolitiikassa korostuvat ensisijaisesti eri ryhmien erot, ei esimerkiksi kaikkia ohjaavat perusarvot.⁵⁰ Ekumeenisen toiminnan tarkasteleminen identiteettipolitiikkana vapauttaa ekumenian vääranlaisesta yhdenmukaisuuden tavoittelusta. Tulevaisuuden ekumeenisiin menetelmiin kuuluu erilaisuuden ja vierauden sietäminen, vieraanvaraisuuden asenne ja moninaisuuden rikauden suvaitseminen. Niiden avulla kirkot voivat tunnustaa toisensa ja vastavuoroisesti vastaanottaa toisensa osaksi samaa kristittyjen yhteisöä.

Minna Hietämäki, dos.
minna.hietamaki@helsinki.fi

39 Hermeneuttinen lähestymistapa ei automaattisesti liity ajattelutapaan, jossa yhteyden ymmärretään toteutuvan juuri moninaisuudessa. Tulkinnallisia menetelmiä voidaan käyttää myös edistämään näkökantojen koherenssia ja ohjaamaan vuoropuhelun osapuolia joko kohti yhtenevämpiä tulkintamalleja tai hyväksymään erilaiset tulkinnat versioina yhdestä ja samasta merkityksestä. Esim. Ingold Dalferthin mukaan hermeneuttista lähestymistapaa on ekumeenisissa työssä käytetty virheellisesti ajamaan ykseysagendaa. Körtner 2012.

40 Hietämäki 2010.

41 Gros et al. 1998, 120.

42 Ks. Eero Huovisen katsaus tässä *Teologisen Aikakauskirjan* numerossa.

43 Fuchs 2008.

44 Fuchs 2008, xxix.

45 Meissen Agreement 2.4.

46 Hietämäki 2010, 156–157.

47 Tunnistettavuus painottuu myös mm. Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön kirkko-opillisessa dokumentissa, ks. Hüffmeier (hrsg.) 1995.

48 One Baptism 2011.

49 Tunnustamisen ja vanhurskauttamisen yhteydestä ks. Hoffmann 2013.

50 Saarinen 2015.

KIRJALLISUUS

Bebbington, David, Dix, Kenneth & Ruston, Alan (eds.)

2006 *Protestant Nonconformist Texts: The Nineteenth Century*. Aldershot: Ashgate.

Bell, G. K. A.

1955 ”The Unity of Christendom and the Relation thereto of Existing Churches”. *Documents on Christian Unity 1920–30*. Ed. G. K. A. Bell. London: Oxford University Press, 174–180.

Birmelé, André & Meyer, Harding (hrsg.)

1992 *Grundkonsens – Grunddifferenz: Studie des Strassburger Instituts für Ökumenische Forschung: Ergebnisse und Dokumente*. Frankfurt am Main : Lembeck.

Burgess, Joseph A.

1991 *In Search of Christian Unity: Basic Consensus/Basic Differences*. Minneapolis, MN: Fortress.

Chapman, Mark

2014 *The Fantasy of Reunion: Anglicans, Catholics, and Ecumenism, 1833–1882*. Oxford: Oxford University Press.

Chicago-Lambeth Quadrilateral

1886 http://anglicansonline.org/basics/Chicago_Lambeth.html (8.9.2016).

Conway, Trudy D.

2009 ”From Tolerance to Hospitality: Problematic Limits of a Negative Virtue”. *Philosophy in the Contemporary World* 16:1, 1–13.

Evangelical Alliance

1846 *The Doctrinal Basis of the Evangelical Alliance*. <http://www.eauk.org/connect/about-us/basis-of-faith.cfm>

Fuchs, Lorelei F., SA

2008 *Koinonia and the Quest for an Ecumenical Ecclesiology: From Foundations through Dialogue to Symbolic Competence for Communionality*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Gros, Jeffrey, McManus, Eamon & Riggs, Ann

1998 *Introduction to Ecumenism*. New York : Paulist Press.

Haight, Roger

2008 *Christian Community in History. Vol. 3: Christian Existence*. New York: Continuum.

Heller, Dagmar

2014 ”Anerkennung – Dimensionen eines Schlüsselbegriffs der Ökumene”. *Ökumene-überdacht: Reflexionen und Realitäten im Umbruch*. Hrsg. T. Bremer & M. Wernsmann. Quaestiones disputatae. Freiburg: Herder, 262–275.

Hellqvist, Elina

2011 *The Church and its Boundaries: A Study of the Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches*. Helsinki: Luther-Agricola-Society.

Hietamäki, Minna

2010 *Agreeable Agreement*. London: T&T Clark

2015 ”Hyväksyvä tunnustaminen ekumenian metodina ja teologisena kysymyksenä”. *Uskonto ja identiteettipoliittikka*. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 281. Toim. E. Hellqvist, M. Hietamäki, & P. Pihkala. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura, 103–120.

Hoffmann, Veronika

2013 *Skizzen zu einer Theologie der Gabe: Rechtfertigung-Opfer-Eucharistie-Gottes- und Nächstenliebe*. Freiburg: Herder.

Hüffmeier, Wilhelm (hrsg.)

1995 *Die Kirche Jesu Christi: Der reformatorische Beitrag zum ökumenischen Dialog über die kirchliche Einheit/ The Church of Jesus Christ: The Contribution of the Reformation towards Ecumenical Dialogue on Church Unity*. Frankfurt am Main: Lembeck.

Ikäheimo, Heikki & Laitinen, Arto

2004 ”Analyzing Recognition: Identification, Acknowledgement and Recognitive Attitudes Towards Persons”. *Recognition and Power: Axel Honneth and the Tradition of Critical Social Theory*. Eds. B. van den Brink & D. Owen. Cambridge: Cambridge University Press, 33–56.

Jonson, Jonas

2016 *Nathan Söderblom: Called to Serve*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Kasper, Walter

2009 *Harvesting the Fruits: Aspects of Christian Faith in Ecumenical Dialogue*. London: Continuum.

Kelly, Gerard

2011 ”Receptive Ecumenism”. Diocesan Ecumenical Commissions Biennial Conference, Adelaide, 3 September 2011, 1–7. <http://www.ncca.org.au/faith-and-unity/46-a-new-ecumenical-wave/file> (8.9.2016).

Kirkko: yhteistä näkyä kohti

2013 *Kirkko: Yhteistä näkyä kohti*. Helsinki: Suomen ekumeninen neuvosto. Alkuperäinen teksti *The Church: Towards a Common Vision*. Geneva: WCC Publications.

- Körtner, Ulrich H. J.
 2012 ”Towards an Ecumenical Hermeneutics of Diversity: Some Remarks on the Hermeneutical Challenges of the Ecumenical Movement”. *Theology Today* 68:4, 448–466.
- Lumen gentium
 1966 *Kirkosta: Vatikaanin 2. kirkolliskokouksen marraskuun 21. pnä 1964 julistama dogmaattinen konstitutio De ecclesia. Lumen gentium*. Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.
- Meissen Agreement
 1988 *On the Way to Visible Unity, Meissen, 1988: Relations between the Church of England, the Federation of the Evangelical Churches in the German Democratic Republic and the Evangelical Church in Germany in the Federal Republic of Germany*. London : Board for Mission and Unity.
- Message
 1997 ”Message: Universal Christian Conference on Life and Work, Stockholm, 1925”. *The Ecumenical Movement: An Athology of Key Texts and Voices*. Eds. M. Kinnamon & B. E. Cope. Geneva – Grand Rapids, MI: WCC – Eerdmans, 265–267.
- Murray, Paul D. (ed.)
 2008 *Receptive Ecumenism and the Call to Catholic Learning: Exploring a Way for Contemporary Ecumenism*. Oxford: Oxford University Press.
- One Baptism
 2011 *One Baptism: Towards Mutual Recognition*. Geneva: WCC Publications.
- Pullach Report
 2004 ”Report of the Anglican-Lutheran International Conversations 1970–1972 (Pullach 1972)”. *Anglican-Lutheran Agreements: Regional and International Agreements 1972 – 2002*. LWF Documentation 49. Ed. Sven Oppgaard & Gregory Cameron. Geneva: Lutheran World Federation, 23–46.
- Rouse, Ruth et al. (eds.)
 1994 *A History of the Ecumenical Movement 1517–1968*. 4th ed. Geneva: World Council of Churches.
- Saarinen, Risto.
 2015 ”Identiteettipolitiikka, toisen tunnustaminen ja teologia”. *Uskonto ja identiteettipolitiikka*. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 281. Toim. E. Hellqvist, M. Hietämäki, & P. Pihkala. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura, 9–33.
- Simonson, Conrad
 1972 *The Christology of the Faith and Order Movement*. Leiden: Brill.
- Stanley, Brian
 2009 *World Missionary Conference, Edinburgh 1910*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Tomkins, Oliver S.
 1994 ”The Roman Catholic Church and the Ecumenical Movement 1910–1948”. *A History of the Ecumenical Movement 1517–1968*. Eds. R. Rouse & S. C. Neill. Geneva: WCC Publications, 677–693.
- Unitatis redintegratio
 1990 ”Unitatis redintegratio, Decree on Ecumenism”. *Decrees of the Ecumenical Councils*. Ed. Norma P. Tanner. Washington, DC: Georgetown University Press, 908–920. Julkaistu suomeksi nimellä ”Dekreetti ekumeniasta”. *Pyhä ekumeeninen Vatikaanin II kirkolliskokous. Toinen osa: Julistukset ja dekreetit*. Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus, 2013.
- Vastakkainasettelusta yhteyteen
 2013 *Vastakkainasettelusta yhteyteen: Luterilaiset ja roomalaiskatoliset viettävät yhdessä reformaation muistoa 2017*. Luterilais-roomalaiskatolisen ykseyskomission raportti. Helsinki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkkohallituksen ulkoasiain osasto – Katolinen tiedotuskeskus.
- Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista
 1997 *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista*. Luterilaisen maailmanliiton ja Roomalaiskatolisen kirkon Kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston lopullisen asiakirjaehdotus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 1997:4. Helsinki: Kirkkohallitus, ulkoasiainosasto.
- Young Men’s Christian Association
 1855 *Paris Basis*. <http://www.ymca.int/who-we-are/mision/paris-basis-1855/>